

Rapport om åtgärder vid genomförandet av högskoleprovet hösten 2020

Enligt Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m. (HSLF-FS 2020:12 och HSLF-FS 2020:31) gäller för alla verksamheter, inkl. statliga myndigheter, att utifrån rekommendationer från Folkhälsomyndigheten och smittskyddsläkare säkerställa att verksamheten vidtar lämpliga åtgärder för att undvika smittspridning av covid-19.

Allmänna råd

I föreskrifternas allmänna råd räknas som exempel för åtgärder för att förhindra smittspridning:

- i) att sätta upp information till medlemmar, personal, kunder och andra besökare,
- ii) att markera avstånd på golvet,
- iii) att möblera om eller på annat sätt skapar utrymme för att undvika trängsel,
- iv) att erbjuda möjlighet att tvätta händerna med tvål och vatten och erbjuder handsprit, samt
- v) att undvika att flera personer samlas, särskilt i trånga lokaler.

Personligt ansvar

Var och en i Sverige har ett ansvar att förhindra spridning av covid-19. För att begränsa smittspridning regleras att alla som sitt personliga ansvar bör bl a i) vara noggranna med sin handhygien och ofta tvätta händerna med tvål och vatten/handsprit i minst 20 sekunder, ii) hålla avstånd till varandra inom- och utomhus på platser där människor samlas, iii) undvika att resa med sådan kollektivtrafik och sådana andra allmänna färdmedel där det inte går att boka en plats, iv) hålla avstånd till varandra och följa anvisningar i kollektivtrafiken och i andra allmänna färdmedel.

Personer över 70 år och andra riskgrupper bör undvika att vistas på platser där människor samlas.

Som information om allas ansvar att hindra smitta av covid-19 och som viktiga saker som alla kan göra anges vidare att man ska stanna hemma även om man känner sig bara lite förkyld och att man ska hålla en armlängds avstånd till andra både inomhus och utomhus.

Information till arrangörer av evenemang och sammankomster, FHM

FHM rekommenderar riskbedömning före genomförandet av evenemang och sammankomster för att utvärdera eventuella risker och för att kunna vidta riskreducerande åtgärder. Vid alla evenemang bör arrangören vara extra noga med att personer med symtom inte deltar. Följande allmänna åtgärder bör vidtas i) genomför en riskbedömning, ii) ge information i förväg om att personer med symtom på luftvägsinfektion inte ska komma till evenemanget, iii) god kapacitet för tillfredställande handhygien, antingen handtvätt med tvål och rinnande vatten eller om det inte går tillgång till handsprit särskilt i toalettområden och på matställen och iv) information om allmänna hygienråd (t.ex. affischer).

För riskbedömning finns en särskild mall om punkter som bör omfattas och det finns ett riskbedömningsverktyg vars resultat används vid riskbedömning om behovet av ytterligare åtgärder i form av handlingsplan och bedömning av om sammankomsten kan genomföras.

I planering ska man i möjligaste mån undvika både planerade och spontana samlingar av studenter i exempelvis matsalen, entrén, aulan, examinations- eller föreläsningssalen.

Regeringen fastställde den 11 mars en förordning enligt vilken ett förbud mot allmänna sammankomster och offentliga tillställningar utfärdades så att dylika, med fler än 500 deltagare, inte fick hållas i Sverige. Detta förbud förändrade regeringen i ett nytt beslut den 28 mars att gälla för samlingar med fler än 50 deltagare¹. Förbudet gäller för allmänna sammankomster och offentliga tillställningar vilka polisen har möjlighet att ställa in eller upplösa om de hålls i strid med regeringens tilldelade förbud. Föreläsningar räknas som allmänna sammankomster. På lärosätena har rektorer fattat lokala beslut som är förenliga med detta regeringsbeslut och som gäller för samlingar som används för undervisning.

Om förbudet mot allmänna sammankomster ska gälla för genomförandet av högskoleprovet är inte självklart men om man utgår från smittskyddsperspektivet så låter det som en rimlig utgångspunkt att regeln skulle kunna tillämpas även för lokaler och sammankomster vid provets genomförande. Å andra sidan är syftet med regeringens förbud att begränsa smittspridningen. Om lärosätena vid genomförandet av provet också utgår från smittskyddsperspektivet istället för att försöka tolka siffror bakom, ibland otydliga riktlinjer och rekommendationer, blir frågan på vilket sätt lärosätet vid sitt genomförande av provet på bästa sätt kan hindra smittspridning bland provdeltagare, provpersonal och i sin omgivning. En sådan genomgång och analys av förutsättningar för provets genomförande kan resultera i en bedömning att provet bör ställas in eftersom riskerna för arbetsmiljö, folkhälsa eller provets säkerhet inte kan garanteras på rimlig nivå.

FHM betonar att det är särskilt viktigt att ha i) god handhygien, ii) hålla avstånd, iii) stanna hemma om man är det minsta sjuk, iv) undvika att träffa andra människor som man inte brukar umgås med och att vid samlingar undvika långvarig vistelse under samma tak och v) undvika trängsel vid gemensamma utrymmen som matsal och entrén.

i) God handhygien

Det kan vara en utmaning att upprätthålla goda hygienrutiner vid in- och utpassering samt vid toalettbesök, raster och lunch när människor är i rörelse mellan provpassen.

Det behövs hygiensäkerhetsrutiner som ska tas fram i god tid för att sedan implementeras och följas under provdagen. Provhandläggarna behöver instruktioner och säkerhetsrutiner som har förankrats inom organisationen. Det kan även krävas konsultationer med FHM och regionala skyddsläkare när det gäller bedömningar och åtgärder.

Tvål och handsprit måste köpas in och distribueras ut. Handskar ska finnas tillgängliga och behovet av munskydd och plexiglas ska övervägas. Särskilt gäller detta för provledarna och även för

¹ Vid tidpunkten när UHR beslutade att ställa in vårens prov gällde regeringens beslut om begränsningen till max 500 personer medan motsvarande begränsning nu gäller för max 50 personer.

assistenterna som är i kontakt med övrig provpersonal och provdelatagarna och som kan röra sig lokalerna.

Nya lokaler måste inspekteras så att de uppfyller hygienkraven under pandemin och kan användas utan trängsel och risk för smittspridning.

ii) Hålla avstånd

Det förekommer olika mått på avstånd som borde gälla mellan provdeltagare från armlängd till någonstans mellan 1-2 meter vid provtillfället. Att lämna det åt en ensam provhandläggare att besluta om sådana skyddsåtgärder verkar orimligt. Istället måste besluten förankras i lärosätenas organisationer eftersom besluten har stor betydelse för provets genomförande, skyddsverkan och kostnader i form av personal och lokaler.

Samordning mellan provanordnande lärosäten är absolut nödvändigt i många praktiska frågor. Provhandläggare är experter på högskoleprovet men ej på smittspridning. Stöd från FHM i löpande frågor måste finnas tillgängligt om ett prov ska kunna genomföras under hösten. År 2019 handlade det om 21 st. provanordnande lärosäten, 120 provorter, 2 500 lokaler för 100 000 deltagare/år.

Om provdeltagare behöver sitta med 2 m mellanrum så innebär det att i en provlokal där 25 deltagare vanligtvis skriver provet kommer endast 11 personer kunna skriva provet². I förlängningen skulle det innebära att på ett provställe där vi vanligtvis har 500 skrivande i 20 provlokaler, skulle det i stället behövas ca 46 provlokaler för att kunna få plats med lika många provdeltagare. Vidare skulle det behövas 46 provledare istället för 20. Det är alltså mer än en fördubbling av både provlokaler och personal.

Om vi därtill räknar med att antal provdeltagare kommer att öka pga att vårprovet blev inställt och att antal sökande till högskolorna kommer att öka har Stockholms universitet räknat ut följande. Vid ett normalt högskoleprov en höst har Stockholm ca 16 000 anmälda. För detta krävs 565 lokaler på 37 olika provställen i länet och närmare 900 provmedarbetare. Om man utgår från UHR's beräkningar kan det handla om totalt 100 000 anmälningar kommande höst, vilket skulle betyda ca 26 000 anmälningar för Stockholms del. Det skulle för Stockholm under normalt prov krävas en ökning av provlokaler till 1050 och en personalstyrka på ca. 1500 medarbetare en provdag. Om smittspridning fortfarande pågår under hösten med nuvarande rekommendationer gäller att Stockholm har ett behov av över 2300 lokaler och 4200 provmedarbetare att jämföra med normalårets 595 lokaler och 900 medarbetare. Stockholm står för ca 1/3 av antalet anmälda och provdeltagare i landet. Tillsammans med Lund och Göteborg svarar dessa tre provanordnare för mer än 50 % av antalet anmälda och provdeltagare.

Det handlar primärt om provet överhuvudtaget kan genomföras under sådana omständigheter och mindre om de ökade kostnaderna som kommer att uppstå. Det är extremt svårt, om möjligt, för provanordnare att ens kunna skaffa fram den mängd lokaler som krävs samt att kunna säkra närvaro på provdagen för den stora mängd personal som krävs för att kunna genomföra provet. Lokaler för genomförandet av högskoleprovet ska vara lämpliga för provgenomförande. Lokaler ska ha fullgod

² I detta exempel är utgångspunkten att 2 m i mellanrum innebär att avståndet mellan deltagarna fördubblas och därmed halveras antal deltagare i lokalen från 25 personer till 11 deltagare samt en provledare, dvs 12 personer.

belysning, fullgod ventilation, ge provdeltagarna fullgott skrivutrymme och möjliggöra placering av provdeltagarna så att de inte kan ta del av varandras prov enligt UHR:s föreskrifter 2015:3 27 §. Många klassrum för till exempel grundskolan är inte lämpliga för provgenomförande och möblerna är inte anpassade för vuxna individer. Under provdagen ska ett antal kontroller utföras av provdeltagarnas identitet, provmaterialet och liknande. Under en provdag kontrolleras varje provdeltagares identitet sju gånger. Denna hantering ställer höga krav på rutinerna men också på medarbetarna och deras kompetens. Bland annat måste äktheten av id-handlingarna kontrolleras vilket kräver erfarenhet av att kunna bedöma en äkta id-handling från en förfalskad. Vidare uppstår många tillfällen för en fysisk närhet mellan personal och skrivande där varje sådant möte utgör en smittorisk. Risker för ytterligare smittspridning ökar eftersom provvakterna och provdeltagare inte normalt umgås med varandra.

iii) Stanna hemma om man är det minsta sjuk

Provet har mycket stor betydelse för de skrivande. Det kommer sannolikt innebära att det kommer att finnas anmälda med symptom som kommer att vilja inställa sig för att skriva provet även om de borde ha stannat hemma. Detta måste hanteras i varje enskild provlokal – av provledare med otvetydigt mandat och utan några egentliga verktyg för att ingripa. Utöver möjliga konsekvenser i form av smittrisk för provpersonal och provdeltagare samt för smittspridning i samhället finns risken att andra skrivande och även provpersonalen väljer att avvika från lokalen av rädsla för att bli smittade. Sådana situationer i provlokalen skulle vara mycket störande och riskera provets genomförande i ordnade former och enligt gällande instruktioner. Risk finns för oordning i lokalerna om det uppkommer argumentation. Enligt rutinerna ska sådana incidenter leda till åtgärdslistor som skickas till UHR för slutlig bedömning om provpasset ska räknas eller inte för individen. För övriga deltagare i lokalen skulle sådana allvarliga störningar i provlokalen kunna leda till begäran om omprov.

Det kan vara svårt att avgöra om en person är smittbärande och även om en person har tydliga symptom är det oklart om personen kan avvisas från lokalerna. Om det uppkommer argumentation finns risk för oordning i lokalerna. En lösning skulle kunna vara att man anlitar ordningsvakter som skulle finnas på varje provort/provställe? En annan lösning skulle kunna vara kravet på hälsokontroller för den som vill delta i provet? Den första lösningen är kostnadsdrivande på provort/provställe medan den andra lösningen tär på samhällets begränsade vårdresurser³.

iv) Undvika att träffa andra människor som man inte brukar umgås med vid samlingar samt långvarig vistelse under samma tak

Högskoleprovet genomförs på 120 orter och enligt UHR's beräkningar kan höstens prov samla 100 000 provdeltagare.

Provet måste genomföras samtidigt i varje enskild provlokal i hela landet enligt ett detaljerat schema. Provet startar samtidigt på morgonen och pågår till sen eftermiddag med några i förväg tidsatta och synkroniserade pauser och lunchrast.

³ Kommentar från FHM vad gäller testresultat är att resultatet endast är giltigt för den dagen. Individen kan bli smittad dagen efter testningen.

Människor som annars inte umgås med varandra samlas på ett sätt som innebär en risk för smittspridning. Kravet på samtidighet i hela landet innebär att det inte går att justera tiderna i syfte att minska risken för smittspridning. Samtidighet tillsammans med att provet tar en hel dag att genomföra innebär att tiden för provets genomförande inte kan anpassas lokalt. Högskoleprovet består av 160 uppgifter som genomförs i fem provpass under dagen. Den sammanlagda provtiden är ca 8 timmar och 30 min och den effektiva provtiden 4 timmar och 35 min.

FHM betonar att man ska undvika att träffa andra människor som man inte brukar umgås med och att vid samlingar undvika långvarig vistelse under samma tak. Vid högskoleprovet kommer personer att vistas i samma lokal under en hel dag. Detta är en tydlig skillnad mot föreläsningar som oftast varar i maximalt två timmar. I sina råd till riskbedömning⁴ skriver FHM att längden på evenemang över två timmar är en riskfaktor. Som åtgärd rekommenderar FHM att korta ner evenemanget eller ge information om vad deltagare bör göra om de får symptom under evenemanget. Vid konkreta frågor till myndigheten har FHM:s besked varit att den stora smittrisen är vid köbildning och samlingen under raster, men inte att vistas i samma lokal under flera timmar.

Provet genomförs på ett stort antal regioner som täcker hela landet. Ingen region i Sverige är i nuläget fri från covid-19 och det kan komma nya regionala utbrott i form av kluster.

v) Undvika trängsel vid gemensamma utrymmen

Det är ett problem att organisera raster, toalettbesök och resor till och från provort och provlokal utan att trängsel uppstår. Provet pågår hela dagen med tre 25 minuters raster och en 55 minuters paus för lunch. Pauserna och lunchen måste ske samtidigt i hela landet och därmed enligt samma schema i varje lokal.

Höstens prov ska genomföras på en söndag. På morgonen kommer många att åka kollektivtrafik i allmänna färdmedel där det saknas möjlighet att boka plats, vilket enligt rekommendationerna borde undvikas. På en söndagsmorgon är också linjetrafiken glesare vilket ökar risken för trängsel under transporten.

Start och rasterna genomförs samtidigt i alla lokaler vilket innebär risk för trängsel vid ingång och rasterna. För pauser för toalettbesök och lunch gäller att de måste genomföras under på förhand bestämda tider utan möjlighet till lokala avvikelser.

Trots social distansering kommer deltagarna under dagen att röra sig tillsammans i grupper och det kommer att uppstå tillfällen med fysisk närvaro mellan provdeltagare och mellan provdeltagare och provpersonal.

Högskoleprovet hösten 2020

UHR har efter samråd med lärosätena beslutat att provet ska genomföras söndagen 18 oktober med anmälningstiden 10 augusti och 27 augusti. Som förberedelse inför provet ska provanordnande lärosäten boka lokaler, anställa provledare och annan erforderlig personal, granska intyg som styrker rätten till förlängd provtid och hantera beslut för anpassade prover för dyslektiker och synskadade, hantera anmälningsavgifter med mera. Handläggningstiden för provet är två veckor kortare under

⁴ Jämför med <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/verksamheter/information-till-arrangorer-av-evenemang/>

hösten än under våren pga att resultaten av provet måste vara tillgängligt i tid för genomförandet av antagning till vårens utbildningar. Rättssäkerheten kring provet är högt för att säkerställa likvärdigheten och legitimiteten för provet. Provresultatet är giltigt i fem år vilket innebär att provresultat tagna vid olika provtillfällen jämföras med varandra vid ett och samma urval till viss utbildning.

Tid- och produktionsplan för högskoleprovet höstterminen 2020 finns tillgängligt för provhandläggarna på HP-arkiv och har skickats till SA-cheferna.

Den 11 september är sista dagen att beställa provmaterial från Umeå universitet. För beställningar behöver alla lokaler samt namnen på mottagare vara klara att anges. Det handlar om över 120 provorter, över 2000 provlokaler, över 3 000 medarbetare och kanske upp till 100 000 provdeltagare. Av UHR:s föreskrifter 2015:3 10 § framgår att högskolan, eller Universitets- och högskolerådet i det fall högskoleprovet genomförs av Universitets- och högskolerådet, ska säkerställa att högskoleprovet hanteras och förvaras på ett sådant sätt att syftet med provet inte motverkas. Provmaterialet måste i regel distribueras ut till provstället (gymnasieskolan eller motsvarande) någon dag innan provet. Det åligger då skolan att förvara provet på ett säkert sätt utan åtkomst för obehöriga. Det är i nuläget vanskligt att ange exakta volymtal eftersom vi inte vet antal anmälda provdeltagare, siffrorna får vi först i augusti.

Om en regional spridning av covid-19 under hösten skulle orsaka att provet på några orter riskerar att behöva ställas in på kort varsel måste konsekvenserna både lokalt (t ex flytt av provort) och nationellt (provet inte kan genomföras enligt planerna) utredas.

UHR fattar beslut om genomförandet utifrån bemyndigande i HF och UHRFS. Höstens prov genomförs på en söndag och höstens provomgång är normalt en mindre omgång än vårens prov. Eftersom provet inte genomfördes under våren 2020 innebär det att 69 400 personer som hade anmält sig till vårens prov nu saknar provresultat från våren 2020. Med beaktande att 400 000 har sökt till högre utbildning och att många människor är varslade och permitterade är UHR's prognos att höstens prov kan omfatta 100 000 anmälningar.

De stora utmaningarna för lärosätena är framför allt att tillmötesgå de krav som FHM's riktlinjer och rekommendationer innebär. Lärosätena skulle i normala fall klara av att hantera 100 000 anmälda, tillhandahålla erforderliga lokaler för skrivande, anställa personal till provet och organisera provets genomförande i ordnade och säkra former. Som stöd för lärosätena finns ett omfattande och detaljerat material dokumenterat i HP-arkivet.

Att genomföra förordningsförändringar har diskuterats som ett verktyg att kunna begränsa de effekter som orsakas av pandemin. Frågor som förlängning av provets giltighetstid, ändring av urvalsregler liksom begränsning av vilka som får göra provet har diskuterats. Att ändra giltighetstiden för provresultat skulle kräva noggranna analyser om hur sådan förändring skulle slå mot olika grupper såsom sökande direkt från gymnasieskolan visavi äldre sökande. Tiden är knapp att analysera konsekvenserna av förändringar i urvalsregler som skulle gälla redan till vårens utbildningar men skulle kunna genomföras i tid för antagningsomgången vårterminen 2021, dvs till utbildningar som börjar hösten 2021. När det gäller införandet av begränsningar för vilka som får göra provet innehåller vare sig HF eller UHRFS stöd för sådana åtgärder. Vid skrivandets stund är frågan om förordningsförändringar fortsatt under beredning på Utbildningsdepartementet.

Att genomföra provet med en prognostiserad ökning av deltagare med 30 procent är under rådande förhållanden en utmaning. Somliga lärosäten anger att de redan nu använder maxkapaciteten av användbara lokaler. Tillgången till användbara lokaler begränsas betydligt av gällande restriktioner pga covid-19. Behovet av fler lokaler ställer krav på fler provledare, provvakter och assistenter. Genomförandet av raster och lunchen ska ske samtidigt i hela landet och påverkas starkt av maxgränsen för antal människor som får samlas samtidigt och om regler för säkra avstånd.

Redan under förra våren rapporterades många återbud som lämnats av provvakter redan innan beslutet om att ställa in provet fattades. En del av provvakterna ingår i riskgrupperna och ska inte medverka i höstens prov. I 19 § i föreskrifterna för högskoleprovet har UHR fastställt att i varje provlokal ansvarar en provledare för högskoleprovet. Provledaren ansvarar ensam för provet om antalet provdeltagare uppgår till högst 30 provdeltagare. Vid större antal provdeltagare ska provledaren ha en assistent för varje påbörjat 30-tal provdeltagare. En större andel nya provvakter som ersätter de som av olika anledningar inte medverkar under hösten ställer krav på utbildningsinsatser för att kunna säkerställa att rutinerna för provets genomförande är kända och följs. Detta i sin tur är helt avgörande för att garantera provets säkerhet. Enligt 20 § i föreskrifterna för högskoleprovet åligger det högskolan, eller Universitets- och högskolerådet i det fall högskoleprovet genomförs av Universitets- och högskolerådet, att ansvara för att provledare och assistenter får den utbildning som är nödvändig för att de på ett korrekt sätt ska kunna leda proven.

Allt detta påverkar även kostnaderna för provets genomförande. Provet har gått med växande underskott under de senaste åren. Även om ökat antal provanmälningar leder till ökade intäkter är det inte sannolikt att provavgifterna med dess nuvarande storlek leder till att intäkterna på lärosätena täcker kostnaderna för provets genomförande. Därmed måste de provanordnande lärosätena i ännu högre grad använda sina anslagsmedel för täckning av provets kostnader.

Alternativet till inställt prov under hösten

Provanordnarna behöver tid för att genomföra nödvändiga anpassningar när det gäller provets genomförande under den rådande pandemin och de rekommendationer och riktlinjer som ska gälla för provets genomförande. Vid ett eventuellt inställt höstprov finns det beredskap både hos UHR och på lärosätena att genomföra två prov till våren. En sådan lösning skulle ge nödvändig framförhållning för lärosätenas arbete med provets genomförande och för analyser av eventuella regelförändringar samt att utreda och utveckla eventuellt ökat systemstöd för smidig provhantering.

UHR har två framtagna prov, vårprovet och höstprovet 2020, som kan användas till nästa vår. I så fall borde en provdeltagare få delta i bara ett av provtillfällena under våren.

UHR kan tillsammans med lärosätena reglera antalet prov som ska genomföras under våren men att en individ bara får göra ett av proven kan kräva en särskild reglering som saknas idag.

Om risken för smittspridning är fortsatt hög till hösten ska provdeltagarna och provpersonalen skyddas och smittspridning hindras i enlighet med FHM's gällande rekommendationer och riktlinjer på alla provorter och i varje provlokal. Det kommer att krävas att särskilda riskreducerande åtgärder genomförs, åtgärderna anpassas lokalt och dokumenteras i en riskbedömning. Trots omfattande sådana insatser finns inga garantier att provet kan genomföras som planerat på alla orter utan det blir beroende av läget för smittspridning på orten.

Göteborgs universitet, Stockholms universitet och Uppsala universitet har alla analyserat och bedömt sina möjligheter att genomföra provet under hösten 2020. Lärosäten påpekar att utmaningarna i form av rekrytering av ny personal, omfattande insatser för deras utbildning, anskaffning av lämpliga lokaler, hantering av smittorisker, utan nödvändiga, kraftfulla åtgärder för att begränsa antalet provdeltagare och med nuvarande systemstöd innebär stora risker för provets genomförande i ordnade och rättvisa former. Därtill finns risk för negativa konsekvenser för personalens arbetsmiljö och för smittspridningen i samhället.

Att skydda provdeltagare och provpersonal från smittspridningen är en nationell fråga men påverkas av lokala omständigheter. Att kunna genomföra provet i landet under hösten i ordnade former förefaller under de rådande omständigheterna vara kopplat till ett stort risktagande. Att smittspridningen kan ta former av lokala kluster kan i samband med högskoleprovet innebära att provet måste ställas in inte bara inom en region utan i hela landet. Att överväga konsekvenserna av det samlade risktagandet för provets genomförande under hösten 2020 mot konsekvenserna mot att höstens prov ersätts med två provtillfällen under våren är inte helt enkelt. Om man väljer att följa den s.k. försiktighetsprincipen talar mycket för att höstprovet bör ställas in och ersättas med två provtillfällen under våren 2021.